

K O L E R A.

SLOVANSKA KNJIZNICA
LJUBLJANA

B CXXV

potrebno

poduzhenje sa kméta,

kako naj sam sebe in svoje ljudi te strahne
bolesni obvaruje.

V' vprashanjih in odgovorih.

V' Ljubljani, 1831.

Natisnil Eger.

B CXXV

Suppl. 7 16. II, 1959./55

N a g o v o r.

Ljubi moji! to vem, de ste she veliko od bolesni kolere flifhali govoriti. Sej vse sdaj od nje govori, gospod in kmet, visoki in niski, mladi in stari. Pa kdo bi tudi ne govoril, zhe flifhimo, de je she toliko tavshent ljudi umerlo od nje, in de bolesen zhe dalje blisheje prihaja. —

Ljubi moji, to vsak kristjan vé, de je vse per Bogu; per njegovi sveti volji, per njegovi nefkonzhni modrosti in per njegovi neisrezheni milosti, de sino nefrezhe obvarovani. — Zhlovek ne vé tega, kar she le pride, to je skrito pred njim, in tako tudi ne ve, zhe ni volja boshja, de morebiti vender od te ali te strani bolesen kolera tudi v' nasho deshelo pride.

Sato more pravi kristjan na vse biti perpravljen, in jes val prosim, ljubi moji, pred vsem drugim, v' *Boga saupajte!* kolikor blisheji je nadloga, *toliko bolj saupajte v' Boga!* Vse kar se sгоди, je njegova volja, in je zhloveku v' frezho. Saupanje v' tvojiga Boga, ti bo serzhnost dajalo, ljubi moj perjatel, kadar nadloga zhes-te pride, in te bo refhilo,

*

De pa tudi pokashete, de v' Boga saupate, morete tudi tako delati, kakor *pameten* zhlovek dela, ne kakor neumna shivina. — V'tem se raslozhi zhlovek od shivine, de prevdari, kaj bi mu vtegnilo pomagati ali fhkodvati, in de to stori, kar mu kaj pomaga, in pusti, kar mu fhkoduje.

Vera vam sapoveduje sa svojo frezho fkerbeti. Bodite tedaj pokorni sapovedim Kristufovim, vbogajte, kar vam duhovna in deshelfka gosposka svetuje, vbogajte tiste, ki vam dobro voshijo.

Eden tazih, ki vam dobro voshijo, sim tudi jest. Mislil sim, sej bi bilo vender tudi dobro tudi kmetam kaj svetovati, kako naj se bolesni kolere varujejo, in kaj naj store, kadar pride. To sim vse spisal, in vam, ljubi moji, is prijasniga serza pernesem. Vse, kar vam povem, je skufsheno v' tistih deshelah, ki jih je Gospod Bog f' to bolesnijo she obiskal. — Upam de bote radi brali te bukvize, in zhe vam bodo kaj pomagale, sim plazhan sa-nje, ker drusiga plazhila ne shelim. Le to vaf she prosim, preden bukvize sazhnem, *saupajte v' Boga.*

PERVI DEL.

*Od tega, kar morešh sturiti, de kolere ne
bošh dobil.*

Vprašhanje. Kaj pa je kolera?

Odgovor. Kolera je grosovitna bolesen, ktera je is ptujih krajov k' nam perfhla, in kdor jo dobi, more strafhne bolezhine preterpeti, de velikrat she v' 6, 7, ali 12 urah umerje.

Po navadi zhlovek ne zhuti dolgo zhasa pred, kadar to bolesen dobi, velikokrat she nizh ne zhuti, tako dolgo, de jo she ima.

Vezhi del zhlovek malo zhasa pred, preden bolesen dobi, na enkrat oflabi, po glavi se mu sazhne verteti, v' sanzéh ga tifhi in glava mu tako teshka perhaja, kakor de bi bil saspan. Ozhi bistrost sgubé, in vse drugazhi gleda, kakor szer. Obras mu vpade in je bled. Šdaj mu sazhne po ufhesih fhumeti, in hudo flifhi, mras po glavi ga sprehaja, lasje sazhno po konzu stopati, in kakor sapa mu gre po zelim herbtu. Teshave ga sprehajajo, de sam ne ve, kako mu je. Malo, ali pa tudi zlo nizh ne spi.

Po tem sazhne bolnik kmalo globoko sdi-
hovati, v' perfihi mu je vse pretesno, ferze ga
boli, in trepezhe, in mu hozhe vtoniti. Sra-
ven tega ga vije in vse trepezhe po njem, sdaj
ga sébe, sdaj mu je vrozhe, mersel pot mu
po zhelu stoji, in po zelim obrasu. — Tako
mu je hudo, de mu vse shive dni ni bilo tako.

Na enkrat mu sazhne po trebuhu ropotati
in ga klati; shelodez se napne, in ga sazhne
gnati, pa le hujshi in hujshi gre od njega.
Kar gré od njega, je kakor voda, in ga pezhe
kakor sherjaviza. Pa ga tudi sazhne daviti, in
sazhne vodo in shlemo (shlajme) koslati. To-
liko pride od spod in od sgor od njega, de
se ne ve, od kod more vse to priti; sraven
tega smiram bolj slabí, smiram tesheje sope,
ftoka in sdihuje, de se Bogu smili, ker ne
more sape dobiti, in bi se skorej sadushil.

Potem ga sazhne pezhi v' perfihi in v' tre-
buhu, in ga strashno boli, pa more le nepre-
nehama od spod in od sgor is sebe metati.
Huda sheja ga pezhe, in smiraj bi pil, pa le
smiraj merslo, (pa mu né smete nizeh mersliga
dati, ampak le gorke is rosh kuhane vode,
kolikor je hozhe), jesik je vrozh in ves raspo-
kan, ozhi ruzezhe, kakor de bi mu bil kakiga
prahu vanje natrefil, obras vpade in se sprez

meni, v' omedlevzo pada pogosto; roke in noge so mersle, in terga mu strahno po njih; shnabli in nohtovi so plavi, kosha je bleda in vsa gerbašta, posebno po perstih. Po vsih udih ga sazhne lomiti, pa ga tako prime kerzh po zelim shivotu, de bi mislil, de je she mertev. Nizh vezh ne more govoriti, le stoka she prav neusmiljeno. Shivot mu oterpne, sapa mu pogosto in smiraj bolj dolgo saštaja, obras se mu po strani savije — in mertev je. —

Taka je bolesen po navadi, velikokrat pa je she veliko hujshi; velikokrat pridejo kar omedlevze, kerzh, in smert je veliko hitreji, zhe se ne pomaga.

Vprashanje. Ali more vsak dobiti kolero, ali se je je mogozhe obvarovati?

Odgovor. Mogozhe je se je obvarovati, de se she ne dobi, kdor se pa ne varuje, jo gotovo dobi.

Vprashanje. Kako se pa more obvarovati kolere?

Odgovor. Zhe se vse to stori, kar jo sadershi, in vse to pušti in ne sturi, kar jo perpelje,

Vprashanje. Pa nam povejte: kako se moremo sadershati? kaj nam je sturiti sjutraj,

opoldne, per delu, per jedi, pijazhi, in po nozhi? Kako se moremo oblazhiti in kako moremo per hishi ravnati, de kolere ne dobimo? Povejte nam nar pred, kaj sjutraj sturimo?

Odgovor. Kakor hitro is postlje vstanete, se oblezite, in ne odprite ne okna ne vrat, in tudi le ene stopinje zhes prag ne sturite, dokler niste oblezheni, ker od premrasenja bolesen na enkrat dobite. Ne hodite toraj sjutraj flezheni ali bosí ven, de bi svojo potrebo opravili, ampak dobro se oblezite. Zhe pa savolj smradu ali foparize eno ali dva okna odprete, dokler she niste oblezheni, pojdite delezh prezh od oken.

Vprashanje. Ali smemo kófiti, in kdaj?

Odgovor. Vsak dan morete kófiti, zhe tudi le kaj maliga dobite sa kofilo. Pa morete kmalo ali pa prezej kófiti, de ste le oblezheni, in ne smete nikoli f' tesh shelodzam is hishe hoditi.

Vprashanje. Kaj smemo kófiti?

Odgovor. Malo dobro sapezheniga kruha je nar bolj sdravo kofilo, posebno zhe mislite med ljudi iti. — Shganze s' gorkim mlekan smete tudi kófiti, tudi kuhan krompir, pa glejte de ne bo she nesrel ali pa spriden in

gnjil. Pa vender tudi sdraviga krompirja ne smete prevezh jesti, in dobro je de ga vselej solite. Mozhnik (fok, podmet) ali kasho tudi sméte jesti.

Vselej pa morete kaj gorkiga kófiti. Prav dobro je, zhe pisferz kamilzhniga, melisniga ali metniga tè spijete, tega si vsak s'he tako réven kmet napravi.

Tè se pa tako le naredi: Vsemite toliko kamiliz, melise ali pa méte, kolikor se je f' petimi perstmi prime. Denite to v' majhin pisferz poln vode, in naj kake dvakrat per ognji savre. Potem postavíte malo od ognja, de se postoji. Potlej pa gorko vodo v' drug pisferzhek odlite in jo pite. Temu se pravi tè. Skuhane kamilize, meliso ali méto morete odvre-zhi, in drug dan novo vséti.

Prevezh kifliga selja pa, vohrovta in druge selenjave ne smete kófiti, tudi ne kifliga mleka in sadja, kar nekteri radi sturé.

Varujte de otrozi ne bodo sadja in pa na tesh shelodez jedli.

Vprashanje. Kaj morem per otrozih in poslih s'he fkerbeti?

Odgovor. Pusti otroke, zhe so s'he majhni malo dalj v' postelji, to jim ję dobro. Zhe pa

vstanejo, jih hitro oblezi, in jih ne pušti v' fami frajzhizi ali boseh is hifhe, ali pa pred vesho fkakati: Bogu boh odgovor dajal sa otroke. — Na posle glej, kakor sam na-se, ne pušti jim de bi na pol nagi in bofi is hifhe hodili.

Vprashanje. Povejte mi dalej, kako hozhem f' hifho ravnati?

Odgovor. Kadar ste she vfi oblezheni, in je she dan, vsak dan okna in duri hifhne odprite, de sdrava sapa vanjo pride; to morete tudi v' nar hujfhi simi vsak dan vezhkrat sturiti; kadar je pa sunaj gorko, kakor po letu, imejte okna in vrata smiraj odperte.

Vprashanje. Ali imam v' hifhi ali per hifhi fhe kaj gledati in fkerbeti, de se kolere obvarujemo?

Odgovor. O fhe! De kolere ali kake druge nalesljive kushne bolesni ne dobite, morefh per svoji hifhi in per pohifhtvu gledati in fkerbeti, de bo vse lepo zhedno. Vse more zhedno, zhisto, nizh ne sme vmasano biti. V' hifhi, v' veshi in pred vesho ne smejo smeti, guoj ali kaka druga gnjiloba leshati. Vse kar prehudo difhi, se more is hifhe in is kamre, kjer spifh, spraviti; posebno ne sme biti v' hifhi ne sadje, ne

kaka kiflina, ne kaj drusiga taziga; pa tudi ne kakšna obleka, ktera je slo potna in od pota premozhena. Tudi se ne sme mokro perilo v' hišhi obefhati, ali kokufhi in druga perutnina terpeti.

Gnoj in blato spred hišhe in s' dvorišha pospravi; sakaj gnjiloba in hudi duh od lush, ki so pogosto pred hišho ali sa hišho, je škodljivo. Lushe in gnoj, azo morete zhišto istrebiti in posufhiti, in gnoj dalezh od hišhe na kup sloshiti, ne pa le do polovize iskidati, sakaj gnojnice ki niso prav polne so šhe bolj nesdrave kakor tište, ki so prav polne.

Sadnjizh, nikar ne posabite, *po simi hišhe nikar prehudo ne sakurite.*

Vprashanje. Kakšna more biti naša obleka?

Odgovor. Shivot more vef sakrit biti; na to morete sami per sebi, in per svojih otrozih, pa tudi per zeli dershini morete gledati na to. Nar bolj potrebno je pa, de imate trebuh in noge gorke. Kdor ima zhevlje in shtumse, ali shkorne (shtibale) naj jih smiraj nosi, ali zhe jih ne more vsak dan nositi, naj jih saj nosi *kadar je mokro vreme*, ali *kadar ma ni kaj dobro*. Ne le v' nedeljo,

ampak vsak dan se lepo in dobro obujte. Po simi denite kaj gorziga, shime, ali sukna, ali pa fena v' zhevlje, de bodo noge fuhé in gorké.

Shivot imejte zheden; umite si vezhkrat zel shivot, ne le obrasa in rok, s' vodo ali pa s' gorkim jefibam, to je fhe bolji. Vezhkrat perilo preoblezite in rjuhe spremenite. Nobeden ne verjame kako to, zhe je shivot umit in zheden, bolesni varuje, in kako nezhednost in umasanje stori, de kdo hitreje bolesen dobi.

Sdaj pa poslušajte, kaj vam povem: Neusmiljena bolesen ki se ji kolera pravi, je po Rusovskim strahno divjala. Od tam je v' blishnje Polsko kraljestvo perfhla. Pa kaj so sturili Polzi, de bi se kolere obvarovali? Shiroke usnjate ali pa suknjene pasove so si naredili, is flanele ali is kakiga drusiga sukna, in so te pasi pod obleko na golim trebuhu nosili. Naredite si tedaj in nosite take pasi, ali zhe nimate tazih usnjatih ali flanelastih, nosite svoje navadne pasize (pinte) na golim shivotu. Kdo bi ne storil kaj tako lahkiga, de bi se bolesni obvaroval, kakor so se drugi obvarovali.

Vprashanje. Kako se moremo per delu

sadershati? kako posebno per polskim delu?
kako per delu v' borshu?

Odgovor. Ne bodite toshljivi, ampak pridno delajte, to vas bo ohranilo sdrave in vesele; tudi po simi je shkodljivo sa pezbjo bres dela sedeti. Pa vender se per teshkim delu ne presilite, nikar se prevezh ne vpehajte, in pervoshite si tudi potreben odlog in pozhitik. Zhe nozhete bolesni dobiti, morete smiraj sdravi in mozni ostati. Nizh ne smete sturiti, kar vas flabi, ali pobije, ali dalj zhafa upeha. Tedej ne smete ne pre teshko, ne pre dolgo delati. Dokler ste per delu vrozhi, ne smete piti, sakaj zhe se le nekoliko prehladite, bi utegnili kolero dobiti, kadar je she v' desheli.

Zhe na polji ali v' borshu (gojsdu) delate, se ne vlesite nikoli na mokro travo na tla, ampak pojdite rajshi pod pokrite kosovze, ali drugam pod streho, in na kake brune se vsedite.

Po nozhi nikoli pod samim nebesam ne delajte. Tole posebno samirkajte: Zhe komu ismed vas per delu na enkrat ni dobro v' shivotu, zhe ga sazhe po nevedama glava boleti in se mu verteti, zhe roke in noge sazhe mersle postajati, in se nozhejo od dela ogréti,

naj kar na naglim delo pusti, zhe bi bilo fhe tako potrebno in filno, naj hitro domu gre in se v' posteljo vleshe in naj stori, kar vam bom sa to posneje povedal.

Zhe gre prezej od dela prez, se v' posteljo vleshe, in stori, kar bom potlej povedal, ga kolera ne bo prijela, zhe pa svojo glavno per deli ostane, in pervo uro ne fkerbi, bo gerda bolesen, ko bi s' ozhmi trenil, po njem, jo bo gotovo dobil. Zhe bi f' kofham na herbtu v' vodo padel, ga hitro od sebe vershef, de se losheje is vode pomagaf, kdo bo tedej tako neumen, de bi savoljo eniga dela vezh v' strafni koleri svojo shivljenje sgubil.

Vprashanje. Sdaj smo dobro flifhali na kaj moremo per delu gledati; povejte nam sdaj fhe: kakfhna more opoldne nafha jushina biti? kaj smemo jushinati, kaj ne, de kolere ne dobimo?

Odgovor. Prezej po delu, fhe vsi potni ne smete jesti, in se tudi per jedi ne po tleh vlezhi.

Rajsh, gris, jeshprenzhik, jeshprenj, rizhet, kasho, dober krompir, kashtrunovo, koslovo, (bravino), telezhje meso, perutnino

in govedino, to vse smete bres fhkode jesti, zhe le imate. Rizhet in krompir more biti prav mehko kuhan. Tudi svinfko meso smete jesti, dokler ste sbe terdni in sdravi, pa ne veliko, in premastno tudi ne sme biti.

Kruh, shganzi, mozhnik (fok, podmet) in vse mozhnato je dobro, ni nesdravo, tode moka more is dobriga shita, ne is flabiga, snetjaviga ali s' luliko smeshaniga biti storjena. Jedi ne smejo premastne (pretolste) biti. Selja pa morete malo jesti, dokler je bolesen v' desheli, pa tudi nikoli ne samiga, ampak s' kako drugo bolj tezhno jedjo, postavim s' mesam. Vse, kar jeste, naj bo dobro ofoljeno, ne pljivko (neflano); tudi bo dobro, zhe malo kumne (kimeljna) janasha, zhebule ali popra (shtupe) vmes denete.

Ne smete pa jesti, kadar je kolera v' desheli, temuzh se varovati pinjeniga mleka, nesreliga, seleniga sadja, kumar in dinj (melon) kifliga mleka, in vsih rezhi, ktere shelodez prehlade. Tudi sreliga sadja morete manj jesti, kakor szer. Kjer vino raste, ne smejo veliko grojsdja jesti. Sploh pa morete samirkati: malo mesa, zhe ni staro ali smerdljivo, je, kadar kolera v' deshelo pride, veli-

ko bolj sdravo in boljſhi kakor mozhnate jedi, in posebno boljſhi, kakor veliko povertnine in selenjave. Ne bélite pa tudi f' ſtarim in ſhavtovim maſlam, ſtarim oljam ali ſtarim putram.

Sdaj vam morem ſhe nekaj povedati: kadar zhaſ pride, de ſhivino koljete, ne ſmete friſhniga meſa dan na dan in nesmaſno jeſti, ali tako neumni biti, de bi ſvoje majhine otroke f' klobaſami in s' meſam pitali, to jim gotovo ſhkoduje. Hranite rajſhi meſo, dokler ga morete, de ga bote dalj imeli, in ſverſtite in ſdelite ga med druge jedi. Samo kervave klobaſe morete prezej, dokler ſo nove, pojefiti, in ne puſtiti, de bi bile preſtare, ker ſe jih ſtrup prime, zhe leſhé, in ſhkodujejo, zhe ſo ſtare. Ni dolgo tega, kar ſo ſhtirje od ſtarih kervavih klobaſ umerli. Tudi merslih maſtnih klobaſ ne jejte.

Ne jejte ne prevezh, ne premalo, zhe hozhete koleri oditi, ampak ravno toliko, de bote ſiti. Per vezherji ſhe posebno ne ſmete prevezh jeſti.

Sadnjizh ſamirkajte dobro: prezej po jedi morete vſelej malo pozhiti, in ne prezej delati; ali pa morete le kaj lahkiga ſturiti, pre-

den kako teshko delo sazhnete; sakaj prez po jedi teshko delati shelodez obteshi in je sa vsaziga fhkodljivo.

Vprashanje. Kaj pa moremo piti?

Odgovor. Vse to smete piti, kar drugikrat pijete, vodo, mleko, mosht is sadja, vol, vino in shganje, zhe le prevezh ne pijete, in zhe pijazha ni preflaba. Pa vrozhi ne smete piti.

Varujte se pa vender noviga vina, ki se she ni skifalo, tega smete le malo piti.

Od vode je studenez nar bolji, kakor sami veste; zhe pa nimate studenza, in vodo is fhterne sajemate, morete is fhterne blato istrebite, zhe je she let' in dan, kar je niste trebili. Per tem je dobro, zhe fhterno istrebite, de dva ali tri funte foli vanjo ver-shete.

Prav sdravo in dobro sa kolero je pa glashek vina, posebno per jedi.

Tode dobro samirkajte, ljubi moji! kadar je kolera v' desheli, ni nizz bolj fhkodljiviga, kakor pijanost. Nizz hitrejshi zhloveku bolesni ne pernese, kakor pijanost.

Pijanez kolero gotovo dobi, zhe v' deshelo pride, in on le fhe smiraj pije; to se je povfod vidilo, kjer je bila fhe kolera.

Prosim vas toraj, zhe vam je shivljenje ljubo, in zhe nozhete strafhnih bolezhin kolere terpeti, varujte se pijanosti, kadar bolezen v' deshelo pride.

Vprashanje. Ker ste nam povedali kako se moremo zel dan sadershati, de sdravi ostanemo, povejte nam fhe, kaj moremo svezher in po nozhi gledati de sturimo?

Odgovor. Kadar svezher od dele pride-te, in je she semlja in srak (ljust) moker, se nikar v' travo ne vlesite, ker se prehitro f-hladite, bres de bi mislili. Posno svezher in po nozhi nikar sunaj ne hodite, de kole-re ne dobite; kdor po nozhi okoli hodi, kolero posebno rad dobi. Svezher shelodza nikar ne preobloshite.

Nikoli in nikakor sunaj pod golim nebesam ne spite.

Zhe na fenu (pod streho) spish, vse line sapri; in ne vlesi se poverh, ampak jamo si naredi v' feno.

Postelje morete imeti zhedne, naj ne bo-

do umasane, in v' kamri, ali v' hišhi naj vaf ne leshi prevezh vkupej.

Take rezhi, ktere hudo difhe, ne smejo v' hišhi biti, kjer spite.

Tudi po nozhi ne smete bofi, ali flezheni ven hoditi potrebo opravljat, ampak vselej se morete gorko oblezhi. Kdor more, naj smiraj v' frajzi leshi.

Svezher ne smete kuriti v' hišho, kjer spite, in nikar se preteshko ne odevajte, saka kaj to vam fhkoduje, vaf flabi, in sturi, de bolesen losheje dobite, zhe se spotite in prehladite. Po nozhi ne pufhajte nobeniga okna odpertiga.

Vprašhanje. Imamo fhe fzer kaj sturiti ali opuštiti, de strafhne bolesni ne dobimo?

Odgovor. She marfikaj vam imam povedati. Zhe hozhete, de kolere ne dobite, se ne smete bati, ne shalofni biti, to nizh ne pomaga. — Kdor se te bolesni slo boji, in prevezh shaluje, jo veliko losheje dobi. Veseli toraj bodite, in mišlite de je gotovo ne bote dobili, zhe bote varni in fkerbni.

Saupajte v' Boga, to bo vafho dušho bolj potrofhtalo in poterdilo, kakor vse drugo, in

bo veliko bojeznost od vas odvernilo, ktera bi vam vtegnila fhkodvati. Premislite! Bog je pomozh sbe *pred* nefrezho poslal, ker vam je pamet dal, de se morete obvarovati, in ker je pomozhke vstvaril, kteri vas samorejo osdraviti. Varovati se morete tedaj, zhe pa vender po nefrezhi bolesen dobite, morete prezej pomozhke nuzati (rabiti), kteri so sa to bolesen vstvarjeni, zhe hozhete biti milosti boshje vredni. Pregreshno in ajdovsko bi bilo upati, de bo Bog savolj vashe lenobe zhudesh sturil, in de vas bo bolesni obvaroval in osdravil, zhe pameti in pomozhkov, ktere nam je v svoji modrosti sa bolesen dal, pridno in s' sapanjam ne bote rabili (nuzali). Pa morete tudi sposhteno in lepo shiveti, in svoje pregrehe sapustiti, sakaj hudobnim pravizhni Bog ne bo pomagal. Posebno se varujte jese, ona nar bolj fhkoduje.

Kdor se rad jesi, bolesen veliko hitreji dobi, kakor drugi. Profim vas toraj, ne jesite se, pa tudi drugim ljudem ne delajte jese in nejevolje.

Zhe se pa kdo is vas po nefrezhi prav rasjesi, naj na jeso prezej nikar nizh ne je, in nikar vina ali kaj drusiga taziga ne pije; to

ni bilo strup. Rajfhi mu bom jes kaj drusiga svetoval, kar bo storilo, de mu bo jesa veliko manj fhkodvala, in kmalo preshla. — Naj vsame kupizo (glash) ali pa pisferz mersle vode, in naj malo foli vanjo dene, in pozhaka de se fol raspusti. To vodo naj pozhasi, poshirk sa poshirkam vso spije. Sploh naj vsak kmalo po jesi, kadar vezh ni vrozh, zel dan veliko vode pije, in jesa mu bo veliko manj fhkodvala.

She vam morem povedati, sdaj, kader kolera pride, nikar nize ne delajte, kar vas prevezh flabi. Se nesmete prevezh potiti, ne kervi pufhati, zhe ni treba, ne prevezh trebuh prasniti, ne zelo nozh po konzu biti, ne prevezh hoditi, ne prehudo delati, ker vas to vse prevezh flabi in trudi.

Kdor tobak pije, naj ga tudi sdaj pije, mu bo dobro sturil. Kdor ga pa ne pije, naj se ga tudi sdaj ne vadi.

Kadar je kolera tukaj, nikakor po nepotrebnim med ljudi ne hodite, tudi ne v ofhtarije, in sploh nikamor, kjer je veliko ljudi vkupej.

Kadar kolera pride, je vsak gospodar dolshen, in ima na svoji vesti, de sferbi, de

njegova shena, njegovi otrozi in dershina po vasi ne letajo, ampak doma ostanejo.

She nekaj poslušajte! Nekteri so, kateri so sbledli, in pravijo, de shenskih in otrok kolera ne prime. To je slegano, vsak jo dobi, moshki, shenska, mlad, star, velik, majhin, otrozi, tri tedne stari, so jo she dobili. Vsak dobi kolero, kateri ne stori tega, kar jo sadershi, in tega ne opusti, kar jo perpelje; vsak jo dobi, kateri ne stori, kar jest rezhem.

Kdor se sa to is vaf norza dela, de mene poslušate in de previdno fkerbite, temu nizh ne verjemite, ali je neumen, ali pa je hudoben, in morebiti njemu nekaj maliga fhkoduje, zhe se vi varujete, ali pa ima kaj do bizhka, zhe ste vi neskerbni.

She vaf opominjam, kakor ozhe, refnizhno vaf opominjam, vbogajte svojo duhovno in deshelfko gosposko, pomagajte ji, kar vam sapové in svetuje, de se strashna nesrezha med vaf ne rashhiri, gosposka sposhteno in dobro misli, sakaj nevarnost je sa-njo ravno taka, kakor sa vaf.

DRUGI DEL.

Od tega, kar morešh sturiti, kadar je kolera she v' tvojim kraji, ali zhe imash bolesen morebiti she sam.

Vprashanje. Kaj naj storim, kadar je strashna bolesen she v' moji vasi?

Odgovor. Kadar je kolera she v' tvoji vasi, ali pa ne delezh prezh, dobro pomni: Vse je le per tebi famimu, de jo tudi ti dobish, ali pa ne. Zhe je tudi bolesen she v' tvoji vasi, *je ne bosh dobil*, zhe se prav fkerbno varujesh.

In zhe se vsi v' vafhi vasi prav varujejo, in sture, kar vam rezhem, bo strashna bolesen per vas *kmalo nehala*.

Zhe je kolera she v' vafhi vasi, morete enkrat vse, kar sim vam she povedal, *prav na tanko in svesto* sturiti, posebno pa morete: Pervizh s' ljudmi, kateri is kakiga drusiga kra-

ja pridejo, varno ravnati, in jih ne hitro v' hišo jemati.

Drugizh vam povem, zhe je kolera v' vašim kraji, ali pa ne delezh prezh, morete *prav malo* kiflih, vodenih, in tazih rezhi jesti, ktere she'odez prehladé, kifliga mleka pa, kumar, dinj, in grojsdja ne smete *nikakor jesti*. Tudi ne smete vola (pira) piti, posebno ne smete piti mersliga, zhe ste le nekoliko gorki ali vrozi, szer kar na enkrat vtegnete kolero dobiti.

Tretjizh vam she enkrat povem, nikar flezheni in bofi ne hodite, temuzh vsak, zhe je she tako rastergan, naj bo smiraj od nog do glave oblezhen, tako tudi otrozi. — Shivot pa imejte smiraj zhedniga in umitiga, vezhkrat se po zelim shivotu umite, in zhe morete vsak dan s' jestham.

Vsak dan okna odprite, de bo smiraj dobra in sdrava sapa v' hiši. —

Sraven tega pa, zhe je tudi kolera she v' vašim kraji, ne smete prestrašni in prebojezhi, ampak smiraj serzhni in pa sraven fkerbni biti, in misliti, de, zhe je kolera tudi okoli in okoli, vi sdravi ostanete, zhe me

v bogate in se varujete. Kdor se pa hudo boji, dobi bolesen veliko losheje.

Vprašanje. Kako se pa posna bolesen kolera?

Odgovor. To sim vam she enkrat povedal, pa vam hozhem she enkrat povedati, de bote bolj samerkali, in ker posebno veliko na to pride, de se per koleri prezej od sazhetka pomaga.

Nar perve snamnja kolere so: zhe vaf, de fami ne veste sakaj, slo glava boli, se v glavi verti, de je vfa neumna; zhe vaf tudi shelodez tifhi, in teshko sopete, zhe vam je mras, in je kosha suha in mersla, udje pa flabi in kakor pobiti. K' tem pride tudi vezhi del grisha.

Vprašanje. Ali hozhemo tukej she kaj nuzati, ali hozhemo morebiti zhakati, zhe nam ne bo bolji.

Odgovor. Sa boshjo voljo vaf prosim, zhe vam je tako hudo, pustite prezej vse delo, in le mislite, de svoje shivljenje reshite; prezej se vlesite v' posteljo in se odenite.

Vafhah domazhah kdo naj vam hitro da majhen pisferz prav gorziga kamilzhniga, melifniga ali pa métniga të.

Tega të morete vselej prav gorkiga vfako zhetert (firtelz) ure eno majhino fhkedélizo, to je kake 3 ali 4 poshirke piti, sa preme-njo smete tudi malo vrozhe zhiste shupe vseti. Zhe pa ravno nimate nobeniga të, in tudi shupe ne per hifhi, pa pite vfako zhetertino ure, pa ven in ven, majhin pisferzhek, to je 4 ali pet poshirkov kropa, tako dolgo de vam po zelim shivotu pot pertezhe. Ob enim morete pa tudi vrozhe rute okoli shivota pokladati; v' rute lahko fuhe gorke otrobi, ali pa gorek pepel denete, de dalej prav gorke ofstanejo. In kadar vaf sazhno udje boleti in ponjih tergati, vam morejo roke in noge s' vrozhimi fuknjenimi rutami s' vfo mozhjo dergniti in ribati. — Vse to se more prav hitro sgoditi, sakaj kolera ne zhaka. *Per tem pa glavva ne sme sakrita biti, ampak more rasodeta in hladna oftati*, in kadar v' pot pridete, ne smete nobeniga persta spod odeje perkasati, ampak smiraj dobro odeti biti, ker nar manjshi prehladenje smert lahko perpelje.

Pot je vafha frezha; kadar enkrat prav

dobro sazhnete se potiti, in se per tem dobro varujete, ste she dobri in oteti. Pa morete 12 zelih ur tako dobro odeti biti, potlej she le, zhe morete, smete vstati; pa ne smete 2 ali 3 dni, de vam bo prav dobro, nobene stopnje is hishe sturiti, in ta zhas nobene kaplje mersliga piti; zhe ne, vam bo she hujshi, kakor vam je bilo pred.

Med tem pa, de tako fkerbite, de bi se spotili, poshljite po sdravnika.

Vprashanje. Kaj pa je sturiti, zhe je hujshi, in sdravnik ne more hitro priti?

Odgovor. Zhe je hujshi, in ima bolnik ref kolero, zhe mu sazhne po trebuhu kurliti in ropotati, zhe ga sazhne kerzh viti, zhe mu je smiraj hujshi, in od spod in od sgor is njega gré, zhe so mu roke mersle, sgerbane in suhé, ali pa mersel pot po njih stoji, zhe mu ozhi oterpnejo in se vdero, ne morete nizm drusiga sturiti, kakor kar sim vam she povedal. She rasbeljene zegle, ali pa vrozhe kamnjene verzhe *dobro s' rutami ovite* mu pod odejo v' posteljo dajte, zhe hozhete, in gorek kvaf mu na noge, na podplate naveshite, in smiraj neprenchama ves

shivot s' vrozhimi rutami ven in ven dergnite, tako dolgo, de sdravnik pride, in per tem delu ne smete toshljivi biti.

Vprashanje. Kaj pa sturimo, de sami bolesni ne nalésemo?

Odgovor. De sami bolesni ne nalesete, morete bolnika prezej od drusih domazhnik ljudi odlozbiti, in naj nihzhe drug v' kamro ne hodi, kakor le tisti, kateri mu streshejo. Ti naj mu pa neprestrafheni streshejo, in naj se ne boje, in naj le to sture, kar vam sdaj rezhem, in ne bodo dobili bolesni.

1) Morejo gledati, de bo v' kamri smiraj zhíst in sdrav srak (ljust). Morejo okna odpreti, pa ne per postelji, kjer bolnik lesi, in tudi ne sme veter fkosi vlezhi.

Pa naj imajo tudi prav hud jesh per rokah, in ga v' pozinjenim piskru savreti pusté, in ga na fred kamre na tla postavijo, de se bo kadilo is njega. To bo srak v' kamri smiraj sdraviga delalo. She druge pomozhke kako se srak zhísti, vam bo she sdravnik povedal. Pa morete tudi vfo obleko, vmasano perilo, zhevlje in druge rezhi vse is kamre pospraviti.

Kar bolnik is sebe da, morete prezej pokriti in ven nesti, pa ne na sekret, ampak v'globoko jamo, ktero nalafh f'kopljite. Posodo pa, ki jo sa to rabite, morete vsak dan vezhkrat dobro isplakniti, in smiraj na pol s'vodo nalito imeti.

2) Sjutraj ne smete f' tefh shelodzam k' bolniku hoditi, pa tudi ne smete iti k' njemu, kadar ste saspani in trudni, ali pa jesni, aii pa zhe se bolesni prevezh bojite. Kdor f' tefh shelodzam, ali kadar mu ni dobro, ali vrozh, ali pijan, ali smersnjen, ali saspan in truden, ali jesen, ali pa prebojesh k' bolniku gré, bi vtegnil bolésen dobiti.

Zhe je treba, morete bolnika s' goloroko prijemati, pa morete tudi obras od njegove sape in od njegove soperize prezh obrazhati.

Kadar ste per bolniku, ne smete fline poshirati, ampak ispljuniti; vezhkrat usta s'vodo isplaknite, kadar ste per bolniku, in ruto pred nosam dershite, ki je v'jesih pomozbena, ali pa brinje sobljite, zhe ga imate per rokah. V' kamri, kjer bolnik lesbi, ne smete ne jesti, ne piti, pa tudi glejte, de ne

bote is tiste shlize jedli, ali is tiste posode pili, is ktere je bolnik pil.

3) Kadar od bolnika pridete, si morete hitro roke in glavo s' merslo vodo s' jesiham smeshano prav dobro umiti, pa usta si morete tudi isplakniti, in nos istrebiti, in lasse iszhesati (skamp)jati) in shet pa, ali glavnik, dobro ismiti.

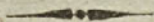
Tudi je dobro, zhe se prebleznete, in obleko, ki ste jo imeli, kadar ste per bolniku bili, nekaj zhasa na veter obesite.

Le dobro glejte, de v' taki postelji, v' kteri je kak koleren bolnik leshal, noben drug zhlovek ne bo leshal, dokler je tako ne iszhistite, kakor vam bo sdravnik povedal.

Kar morete she sturiti, zhe je koleren bolnik per vas bil, de bolesni ne nalésete, vam bo she tudi sdravnik povedal.

Sdravnika pa morete vselej she per per-vih snamnjih bolesni prezej poklizati, in pre-den pride, to sturiti, kar sim vam povedal, de bolnik sazhne kmalo se potiti; sakaj zhe se per koleri prez od konza ne sferbi, ni vezh pomagati.

In tako berite prav pridno te bukvize ;
fami jih vezhkrat berite , naj jih vafhi otrozi
bero , in svoji drushini jih berite , de se bote
vfi nauzhili to vse storiti , kar je v' njih sapi-
fano. Sto od vaf jih *ne bo* bolesni dobilo ,
kteri bi jo bili szer dobili ; in sto se jih bo
osdravilo , zhe tudi bolesen dobe. Bog bodi
per vaf !

... in die heilige gruy geidre to huydren;
... huydren veyndre daren. ... huydren veyndre
daren. ... in veyndre daren huydren, de de daren
vuyndre to vuyndre daren. ... huydren veyndre
daren. ... in vuyndre daren huydren. ... huydren
veyndre daren. ... in vuyndre daren huydren.
... huydren veyndre daren. ... huydren veyndre
daren. ... in vuyndre daren huydren. ... huydren
veyndre daren. ... in vuyndre daren huydren.
... huydren veyndre daren. ... huydren veyndre
daren. ... in vuyndre daren huydren. ... huydren
veyndre daren. ... in vuyndre daren huydren.
... huydren veyndre daren. ... huydren veyndre
daren. ... in vuyndre daren huydren. ... huydren
veyndre daren. ... in vuyndre daren huydren.